

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 № 1040 // Урядовий кур'єр. 18.12.2008 № 238: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1040-2008-%D0%BF> (дата звернення: 14.01.2019).

9. Створення Державного бюро розслідувань: ідея хороша, проте її реалізація потребує змін // Правова корпорація Татаров. Фаринник. Головко: сайт. URL: <http://tfgpartners.com.ua/ua/article/stvorennya-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-ideya-horosha-prote-yiyi-realizaciya-potrebuie-zmin> (дата звернення: 11.01.2019).

10. Що таке ФБР: сайт. URL: <http://um.co.ua/8/8-15/8-151674.html> (дата звернення: 14.01.2019).

11. FBI. Federal Bureau of Investigation: сайт. URL: <https://www.fbi.gov> (дата звернення: 14.01.2019).

Надійшла до редакції 21.01.2019

SUMMARY

Chumak V.V. Organization of the activities of the State bureau of investigations: world experience and national model. The article deals with scientific analysis of the development and functioning of the organs of Latvia, Georgia and the United States of America, which are similar to the body of the State Investigation Bureau in Ukraine, as well as the study of the organization of activities of the above mentioned bodies in order to implement foreign experience.

The article investigates the initial stages of the creation of the State Investigation Bureau in Ukraine, identifies the main features of its organization and functioning. It is emphasized on the urgency of introducing leading international experience in Ukraine in organizing similar subdivisions activities abroad. The author defines the basic principles of the organization of the activities of the State Investigation Bureau in Ukraine, analyzes the legal regulation of its activities.

It is determined that the Bureau is classified in the executive bodies, which speaks of its special status, and it follows that the Bureau is not a purely law-enforcement agency in Ukraine. The article analyzes the functioning of the Bureau for the Prevention of Corruption with the conventional name of KNAB in Latvia, which states that the competence of KNAB includes such functions as: preventing corruption, combating corruption and monitoring the implementation of the rules of financing of political organizations (parties) and their associations.

The peculiarities of the functioning of such an authority in Georgia as the Anticorruption Council, which is aimed at monitoring the state of corruption, identifying the causes and conditions conducive to corruption, are emphasized.

The peculiarities of the work of the Federal Bureau of Investigation of the United States of America, the leading investigative body of the federal government, are identified.

Keywords: *system of law enforcement bodies, executive bodies, State Bureau of Investigations, international experience, Federal Bureau of Investigations of the USA, experience of Latvia, experience of Georgia.*

УДК 342.951

Гейц О.О. ©

здобувач
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-6-121-125

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Автором зроблено спробу систематизації наукових розвідок у сфері проблем протидії корупції в Україні. Автор вважає, що мета останніх досліджень може бути умовно зведена до трьох груп. У першій групі досліджень акцент переважно зроблений на діяльності щодо корупції, у т.ч. з її протидії; другий - вивчення корупції, як феномену; третій – розробці антикорупційної політики та відповідних програм. Він стверджує, що по відношенню до явища корупції науковці мали різні підходи – від ретроспективного дослідження до вивчення ефективності чинного адміністративного та кримінального законодавства, від вивчення природи корупції, діяльності з протидії корупції до формулювання розробки шляхів впровадження міжнародного або зарубіжного досвіду у вітчизняну практику протидії корупційними деліктами та пов'язаними з ними.

Ключові слова: *корупція, дослідження, систематизація, контент-аналіз, історіографія, механізм, протидія корупції, боротьба, запобігання.*

© Гейц О.О., 2019

Постановка проблеми. Сьогодні протидія корупції в Україні, як і від моменту набуття незалежності, є не менш актуальною. Важливий потенціал ефективності протидії цьому негативному явищу криється в науковому забезпеченні. Одна з провідних ролей у даному питанні належить науці адміністративного права, зокрема, систематизації-наукових досліджень з проблем протидії корупції. Аналіз наукових публікацій показав, що одне з останніх наймасштабніших досліджень проведено 2011 року, у процесі якого були вивчені дисертації, захищені в період з 1991 по 2010 роки. Однак, подібні наукові розвідки за період з 2011 року по теперішній час не проводились.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. У різних мірі та спосіб систематизацію наукових досліджень протидії корупції висвітлено у працях О.З. Захарчука [1], В.В. Іванцова [2], В.І. Литвиненка [3], Ю.В. Рум'янцева [4] та багатьох інших. Але поміж всіх окремим характером все ж таки виділяється дослідження Д.Г. Заброди. Автором охоплено не лише значну частину робіт, зареєстрованих у базі даних «Правова наука», але й інші Інтернет-ресурси. Аналіз 107 авторефератів дисертаційних робіт щодо корупції, захищених у Російській Федерації та Україні за період з 1991 по 2010 рр., дозволив зробити ряд узагальнень, наприклад, дослідження корупції та шляхів її подолання здійснюється переважно у межах історичних, економічних, політичних, соціологічних, філософських та юридичних наук з домінуванням останніх; існує тенденція щодо більшої активності російських науковців у дослідженні юридичних аспектів протидії корупції, вивченні регіональних особливостей її проявів та засобів протидії, встановленні факторів, що сприяють корумпуванню суспільних відносин у цій державі та ін. [5, с. 267]. Отже, завдяки цим спостереженням ми маємо висвітленим періодом до 2011 року.

Мета. З урахуванням вже проведеної роботи нашими колегами стає зрозумілою назрівання потреби вивчити невисвітлений період в історіографії за допомогою методів аналізу документів та контент аналізу наукових досліджень на основі підходу, використаного Д.Г. Забродою.

Виклад основного матеріалу. Нами проаналізовано дані щодо дисертацій в Республіках Україна, Молдова, Грузія, Естонській, Латвійській та Литовській Республіці, а також Російській Федерації, у т.ч. акценти тем та головні аспекти, зафіксовані в них, наукові ступені авторів, місце та рік виконання, шифри та назви спеціальностей, об'єкт, предмет та мету дослідження, теоретичну, емпіричну і нормативну базу, наукову новизну, теоретичне і науково-практичне значення дослідження. Аналізу підлягали електронні емпіричні дані (носіями досліджуваних документів виявилися ресурси мережі Інтернет, у т.ч. база даних «Правова наука» [6]) за допомогою браузера компанії «Google». Усього піддано аналізу 140 дисертацій та їх авторефератів (80,1% – кандидатські, решта – докторські).

З огляду на місце виконання дисертацій, можна стверджувати, що їх більшість виконано у Російській Федерації – 57,4 %, дещо менше або 31,2 % - в Республіці Україна; по 3,5 % - в Республіці Молдова та Литовській Республіці; 2,8 % - Республіці Грузія; Естонській та Латвійській Республіці та 0,7 %. Подібну питому вагу, як і в період 1991-2011 років, можна пояснити масштабами території, кількістю населення та наукових установ; різними порядками присудження наукових ступенів; соціально-політичним резонансом фактів корупції та активізацією громадських та політичних кіл. До того ж, різні по напрямку політичні вектори руху до міжнародних формацій однаково вплинули на ці дослідження. Варто відмітити, що український сегмент досліджень порівняно з роками, які дослідив Д.Г. Заброда, зріс вдвічі.

Хронологія виконання дисертацій вказує на те, що переважну вагу з них було захищено у 2011 р. – по 19,9%; 2012 р. – 14,9%; 2016 р. – 14,2 %; 2013 та 2017 рр. – 13,5%; 2014 р. – 11,3%; 2015 р. – 9,9%. Отже, на 2011 роки припало підвищення інтересу і в подальшому, хоча їх рівень був відносно стабільним та не знижувався нижче 14 за рік, лінія тренду говорить про тенденцію до інтересу зменшення.

Серед дисертаційних робіт переважають кандидатські дисертації з юридичних наук (63,7%); на другому місці – з політичних – 10,6%, на третьому – економічних – 8,8%. Серед докторських дисертацій також переважають юридичні – 67,9% та у сфері державного управління – 10,7%. Звертає увагу на себе той факт, що вперше або 2012 року російськими вченими зроблена спроба в галузі технічних наук провести математичне моделювання та застосувати числові методи, а також комплекси програм до феномену корупції.

У вітчизняних науковців перше місце посідає спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право – 39,5%; друге місце – спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право – 20,9%; 12.00.09 кримінальний процес та криминологія; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність – 16,3%.

У російських вчених акцент також зроблено на юридичні спеціальності, але в іншій послідовності. Зокрема, перше місце належить спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право (19,8 %), друге – 12.00.14 адміністративне право; адміністративний процес (14,8 %) та третє місце - 23.00.02 – політичні інститути, процеси та технології (13,6 %).

Молдавські колеги акцент роблять у дослідженнях на спеціальності 554.01 – кримінальне та кримінально-виконавче право (60,0 %), 552.02 – адміністративне право та 551.01 - общая теория права (по 20,0 %), а грузинські - кримінальне право та криминологія (75,0 %) та соціальні науки (25,0 %).

Дещо інші пріоритети виявлено у прибалтійських колег. Так, литовські вчені перевагу надали управлінню та адміністрації (40,0 %), праву, політиці та історії (по 20,0 %), естонські – філософії та латиські – кримінальному праву (по 100,0%).

Як видно, встановлено провідну роль юридичної науки. Здви́г у бік правових наук, який спостерігався у 1991-2010 роках, продовжує мати місце. І він дійсно звужує дослідження багатоаспектного феномену протидії корупції. Проте, наведений висновок про роль юридичної науки не є абсолютним у геопозиції досліджень, що підтверджено реаліями литовської та естонської науки. Щоправда, питання корупції в Латвійській Республіці знаходили місце в працях, присвячених іншим предметам. На відміну латвійських колег ми більше 27 років продовжуємо дивитись на корупцію крізь призму адміністративного права і процесу, фінансового та інформаційного права, а грузинські, молдавські, латиські вчені протягом останніх 7 років - крізь кримінально-правові наукові спеціальності.

У результаті контент-аналізу акцентуації проблематики у назвах досліджень, можна вважати, що більшість назв несе акцент форм корупції (12,8 %); по 8,5 % дисертацій були розглянуті питання деонтології, дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності, а також питання протидії корупції та її попередження; 7,8 % акцент зробили на способах, заходах протидії корупції, їх реалізації та регулюванні; по 7,1 % робіт розкрито феномен корупції; по 5,7 % - розкрито питання документування розслідування та доказування окремих видів деліктів у сфері корупції; у 5,0 % йшлося про стан корупції, її сприйняття, проблему корупції та її характеристику; засади, у т.ч. з протидії корупції та розслідування відповідних деліктів, а також механізми протидії корупції – по 4,3 %; види деліктів – 3,5 %; антикорупційна та кримінальна політика - 2,8 %; антикорупційний моніторинг та нагляд за протидією корупції, діяльність державних органів з протидії корупції, модернізація та оптимізація протидії корупції, можливості, досвід у боротьбі та протидії корупції, управління процесами, у т.ч. протидією корупції, інститути протидії корупції, програма протидії, модель та програмний комплекс управління з урахуванням корупції, процедури, у т.ч. закуп, - по 1,4%, антикорупційна ідеологія, антикорупційна експертиза, гарантії, забезпечення протидії корупції, концепція протидії корупції, координація протидії корупції, метод оцінки наслідків корупції, особистість хабарника, проблеми боротьби з корупцією, режим протидії корупції, соціальне партнерство, функціональний елемент та юрисдикційні відносини – по 0,7 % робіт розглядали ці аспекти.

Крім того, дисертантами аналізу піддано аспекти, на які наголошувалось у назвах дисертацій. Так, історико-правовий аспект склав 2,9 %; по 1,4 % увага була приділена адміністративно-правовим, криминологічним та регіональним аспектам; по 0,7 % - теоретико-правовим, правовим та організаційним, інформаційно-правовим, соціокультурним, політичним та регіональним аспектам.

Таким чином, адміністративні, кримінальні, криминологічні, історико-правові та взагалі правові аспекти мають перевагу над політичними, економічними та соціальними, за виключенням дещо інших аспектів у роботах литовських та естонських дослідників.

У формулюванні об'єктів досліджень фігурували наголоси, які можна узагальнити наступним чином: у більшості досліджень або у 22,9% випадків акцентуації фігурували із суспільними відносинами протидії, на що прямо вказував відповідний термін; існування і поширеність корупційних проявів або вчинення корупційних злочинів - 13,6%; відповідальність за корупційні злочини або пов'язані з корупційними правопорушення-

ми, політична корупція, її форми, або протидія їй – по 11,4%; виявлення, розкриття та розслідування корупційних злочинів або їх окремих видів - 9,3%; корупція, як соціальна категорія, її сутність та властивості, корупція як економічна категорія, сутність і властивості корупції, а також механізм протидії – по 5,0%; корупція як багатоаспектне явище та дисфункціональний феномен, корупція в процесі управління та під час модернізації процесів управління або управління протидією корупції – по 4,3 %; реалізація антикорупційної політики – 3,6%; формування корупції, механізм боротьби з нею – по 1,4%; правопорушення з ознаками корупції, корупція як соціально-економічна проблема, механізм протидії, важко ідентифікувати об'єкт дослідження – по 0,7% і т.п. Отже, за об'єктом досліджень в основному віддавалась перевага протидії корупції.

Формулювання акцентів предмета дисертацій можна систематизувати за наступними критеріями: предметом у 39,2% дисертацій були гарантії, засади, основи, способи, методи, система та функціональні механізми протидії корупції; у 30,7% - виділяється існування явища корупції та його різновиди, її характеристика; ідеологія та різновиди діяльності з протидії корупції – 10,0%; економічні, організаційні та управлінські відносини в процесі протидії корупції – 5%; сприйняття корупції, а також методика розслідування корупційних злочинів – по 4,3%; відповідальність та важко визначити предмет дослідження – по 2,1 % і т.д.

При формулюванні **мети** дослідження акцент переважно зроблений на діяльності щодо корупції, у т.ч. з її протидії; другу сходинку зайняла мета вивчення корупції, як феномену; третю – розробка антикорупційної політики та відповідних програм.

Емпіричну базу досліджень становили статистичні дані неурядових організацій, які різною мірою наближені до моніторингу, вивчення або протидії корупції, серед яких позицію лідера зайняла «Transparency International». За нею розташувались інші міжнародні чи національні організації - ООН, Всесвітній Банк, ОБСЄ, ЄБРР, GRECO; серед українських організацій відповідної спрямованості пріоритети отримали фонд «Демократичні ініціативи», Інститут прикладних гуманітарних досліджень та Київський міжнародний інститут соціології, а серед російських - Левада-центр, Фонд «Інформатика для демократії» та Всеросійський центр вивчення громадської думки. Активно дослідниками вивчаються судові рішення міжнародних інституцій, міжнародні правові джерела та законодавство близького зарубіжжя, а також документація у вигляді конвенцій чи пам'яток права. Переважну масу досліджень має всебічне вивчення чинних нормативно-правових актів антикорупційного законодавства. Проявився інтерес до відповідних експертиз в кримінальному процесі, матеріалів про адміністративні правопорушення та дисциплінарної практики. Серед емпірики переважає використання статистики органів державної влади, результатів власних соціологічних досліджень та результатів безпосереднього вивчення кримінальних проваджень (справ) або судових справ, матеріалів про адміністративні правопорушення чидисциплінарної практики – відповідно 53,9%, 43,9% та 19,1%.

Наукову новизну досліджень більшість або 35 % авторів вбачали у аналізі феномену корупції та протидії цьому явищу (кримінологічний, соціально-економічний, політологічний, адміністративний, історичний тощо); у 11,4% робіт вивчено правотворчу та правозастосовну практику оновленого законодавства та сформульовані пропозиції з його вдосконалення; 9,3 % дисертантів упорядковали понятійний апарат, класифікацію, визначили особливості інструментарію протидії корупції тощо; формуванню методології, виробленню концепцій, методик та моделей протидії корупції, а також вивченню результатів діяльності нових органів або вирішенню раніше не вирішених проблем присвятили свої праці по 6,4 % вчених; 5,7 % - намагалися зробити свій внесок у порівняльно-правові питання протидії корупції; 2,8 % - вперше запропонували методики розслідування, дослідження та запобігання корупції або окремих її форм; також 2,8 % - охарактеризували корупцію та протидію за нових умов; по 2,1 % - досліджень можна віднести до таких, що висвітлили зарубіжний та міжнародний досвід або ж пропонували нові шляхи вирішення; і лише 0,7 % було присвячено висвітленню в контексті сучасної антикорупційної стратегії України, оснований на культурологічно-репресивній концепції, низки кримінологічних і низки кримінально-правових проблем протидії корупції, і т.д.

Отже, аналіз наукової новизни дає змогу стверджувати, що до явища корупції науковці мали різні підходи – від ретроспективного дослідження до вивчення ефективності чинного адміністративного та кримінального законодавства, від вивчення природи корупції, діяльності з протидії корупції до формулювання розробки шляхів впровадження міжнародного або зарубіжного досвіду у вітчизняну практику протидії корупційними

деліктами та пов'язаними з ними.

Аналіз теоретичного і науково-практичного значення дисертацій показав, що більшість робіт несе теоретичний характер і містить наукові пропозиції для вирішення проблеми протидії корупції, а саме дістали подальшого розвитку вже існуючі інтерпретації, а також удосконалені уявлення про феномен корупції та протидії, згруповані та порівняні наукові розробки інших авторів, комплексно проведено аналіз проблематики.

Щодо практичного застосування положень дисертацій, які мали на увазі оцінювання, вироблення пропозицій, надання рекомендацій, розробку алгоритмів, програм, концепцій, моделей і методик, таких робіт виявилось 40,0%, що вдвічі менше дисертацій переважно теоретичного характеру. При цьому варто відмітити появу уперше дослідження питання протидії корупції у технічних науках та вироблення російського програмного забезпечення на науковій основі.

Висновки. Серед отриманих нами результатів можна виділити наступні. Зокрема, як і у попередній період (1991-2010 рр), вивченню проблем корупції та протидії їй здійснено переважно в межах юридичних наук; існують спроби застосування російськими вченими математичного моделювання для визначення ризиків корупції; український сегмент дисертацій збільшився; українська правова наука продовжує зосереджуватись на адміністративно-правових і кримінологічних аспектах і т.п.

Бібліографічні посилання

1. Захарчук О.З. Використання досвіду органів влади зарубіжних країн у боротьбі з корупційними правопорушеннями в Україні: адміністративно-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2012. 20 с.
2. Іванцов В.В. Адміністративно-правове регулювання залучення громадськості до заходів із запобігання корупції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / НДПП. К. : НДПП, 2018. 22 с.
3. Литвиненко В.І. Концепція адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / МАУП. Київ, 2015. 40 с.
4. Рум'янцев Ю. В. Концептуально-методологічні засади протидії вчиненню корупційних правопорушень службовцями органів місцевого самоврядування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / МАУП. Київ, 2017. 20 с.
5. Заброда Д.Г. Систематизація наукових досліджень з проблем протидії корупції // Науковий вісник ЛьвДУВС. 2011. № 32. С. 256-268.
6. База даних «Правова наука». URL: <http://db.ippi.org.ua/>.

Надійшла до редакції 23.01.2019

SUMMARY

Heyts O.O. Systematization of scientific research of anti-corruption. The author made an attempt to systematize scientific research in the field of anti-corruption issues in Ukraine. For this, they used already known approaches and methods for analyzing documents, in particular, abstracts of dissertations on anti-corruption topics. The novelty of the author's approach in the analysis of defended dissertations in the period from 2011 to the first half of 2018. A comparison with their Russian, Baltic and Georgian counterparts has been made. For this, data on dissertations in the Republics of Ukraine, Moldova, Georgia, Estonia, Latvia and Lithuania, as well as the Russian Federation, are analyzed. Accents of topics and main aspects recorded in them, scientific degrees of authors, place and year of implementation, ciphers and names of specialties, object, subject and purpose of the study, theoretical, empirical and regulatory framework, scientific novelty, theoretical and scientific and practical significance of research are studied. Thanks to this approach, the leading role of legal science has been established. Administrative, criminal, criminological, historical, legal and legal aspects in general have an advantage over political, economic and social, excluding other aspects in the work of Lithuanian and Estonian researchers. The course towards the legal category of sciences, which was observed in 1991-2010, continues to take place today. According to the author, he really narrows the study of the multidimensional phenomenon of countering corruption.

The author believes that the purpose of the latest research can be conditional and reduced to three groups. In the first group of studies, the emphasis is mainly on activities related to corruption, incl. anti-corruption; in the second - on the study of corruption, as a phenomenon; in the third, on the development of anti-corruption policies and related programs. He argues that with respect to the phenomenon of corruption, scientists had different approaches – from a retrospective study to the study of the effectiveness of current administrative and criminal legislation, from studying the nature of corruption, anti-corruption activities to formulating ways of introducing international or foreign experience into the domestic practice of combating corruption and related delicts.

Keywords: *corruption, research, systematization, content analysis, historiography, mechanism, anti-corruption, combatting, prevention.*